Облікова картка дисертації

I. Загальні відомості

Image not found or type unknow

Державний обліковий номер: 0523U100239

Особливі позначки: відкрита

Дата реєстрації: 21-11-2023

Статус: Захищена

Реквізити наказу МОН / наказу закладу:

II. Відомості про здобувача

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Балишев Марат Артурович

2. Marat A. Balyshev

Кваліфікація: к. і. н., 07.00.07

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0001-5211-3208

Вид дисертації: доктор наук

Аспірантура/Докторантура: ні

Шифр наукової спеціальності: 07.00.07

Назва наукової спеціальності: Історія науки й техніки

Галузь / галузі знань: Не застосовується

Освітньо-наукова програма зі спеціальності: Не застосовується

Дата захисту: 19-12-2023

Спеціальність за освітою: Історія; державне управління

Місце роботи здобувача: Центральний державний науково-технічний архів України

Код за ЄДРПОУ: 03494416

Місцезнаходження: , Харків, Харківський р-н., , Україна

Форма власності:

Сфера управління:

Ідентифікатор ROR: Не застосовується

III. Відомості про організацію, де відбувся захист

Шифр спеціалізованої вченої ради (разової спеціалізованої вченої ради): Д 26.373.01

Повне найменування юридичної особи: Національна наукова сільськогосподарська бібліотека Національної академії аграрних наук України

Код за ЄДРПОУ: 00496797

Місцезнаходження: вул. Героїв Оборони, буд. 10, Київ, 03127, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Національна академія аграрних наук України

Ідентифікатор ROR:

IV. Відомості про підприємство, установу, організацію, в якій було виконано дисертацію

Повне найменування юридичної особи: Національна наукова сільськогосподарська бібліотека Національної академії аграрних наук України

Код за ЄДРПОУ: 00496797

Місцезнаходження: вул. Героїв Оборони, буд. 10, Київ, 03127, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Національна академія аграрних наук України

Ідентифікатор ROR:

V. Відомості про дисертацію

Мова дисертації: Українська

Коди тематичних рубрик: 41.01.09

Тема дисертації:

1. Становлення і розвиток астрономічних досліджень у Харкові наприкінці XIX – у першій половині XX ст. в загальнонауковому та соціальному вимірі

2. Formation and development of astronomical research in Kharkiv at the end of the 19th century – the first half of the 20th century in general scientific and social dimensions

Реферат/анотація:

1. У дисертації відтворено об'єктивну картину піднесення вітчизняної астрономічної науки в регіональному масштабі через дослідження становлення та розвитку астрономії у Харкові наприкінці XIX – у першій половині XX ст. у соціокультурному контексті. Вивчено ступінь достовірності відображення процесу інституціоналізації астрономічних досліджень у Харкові у визначених хронологічних межах у працях з історії української та радянської астрономії, історії Харківського університету. Представлено об'єктивне й цілісне висвітлення всіх складників інституціональних перетворень, виявлено основні закономірності в поступі вітчизняної астрономічної науки, з урахуванням соціально-економічних, суспільно-політичних, загальнонаукових і технологічних чинників, типових для історичного періоду дослідження, що сприяло

поглибленню комплексного аналізу процесу інституціоналізації астрономічних досліджень та забезпечило здійснення періодизації становлення і розвитку астрономії у Харкові. З'ясовано особливості організації спостережень, формування та трансформації тематики наукових програм у Харківській астрономічній обсерваторії. Розкрито внесок харківських астрономів у всебічне вивчення фізичних умов на поверхнях Місяця, Сонця, планет та в міжзоряному середовищі, що втілилося в зародження харківської наукової школи планетології.

2. The dissertation reproduces an objective picture of the rise of domestic astronomical science on a regional scale by studying the formation and development of astronomy in Kharkiv at the end of the 19th century – the first half of the 20th century in the sociocultural context. It was one of defining periods when there happened a rapid breakthrough in the development of astronomical science: the new theoretical and practical foundations were laid which produced the transition of astronomical science from observational (optical) to experimental. Representatives of the Kharkiv Astronomical Observatory and the University Department of Astronomy made an important contribution to the Rise of Ukrainian astronomy; at that time, their works in the field of physics and chemistry of the Moon, large and small planets of the Solar System were highlyappreciated and received worldwide recognition from the scientific community. The degree of reliability of the reflection of the process of institutionalization of astronomical research in Kharkiv within certain chronological framework in works on the history of Ukrainian and Soviet astronomy and the history of Kharkiv University has been determined. The conducted analysis of the historiography of the problem indicates the absence of studies that fully or in part reveal the essence of the process of institutionalization of astronomical research in Kharkiv within certain chronological limits. Instead, the existing historiographic base accumulates publications that operate on well-known facts, fragmentarily and selectively reproducing the chronology of the existence of the University Observatory. At the same time, the factor of influence of social processes on astronomical research at Kharkiv University remains outside the main attention of scientists; for instance, the involvement of University astronomers in the political and military events of the period of the Ukrainian revolution; conducting political 'purges' and repressions by NKVD in the University Observatory in the 1930s, etc. The research used a wide range of archival material carriers of information presented by documents of personal origin and official records from funds of archival, museum, and library institutions from Ukraine, Canada, Germany, the russian federation, and the USA. Considering the significant geographical dispersion of documentary monuments in various storage bases, most of the materials accumulated in the thesis were introduced into scientific circulation for the first time. As a result of the conducted research, the prerequisites that prepared the process of institutionalization of astronomical research in Kharkiv University were highlighted; the main milestones of the formation and development of astronomical science in Kharkiv during 1883–1945 were reconstructed. Based on the analysis of the main components (organizational, functional, and personified) of the process of institutionalization of astronomical research in Kharkiv, their internal structural distribution was conducted. According to the author's periodization, in order to reveal the organizational component of the said process, three general periods of the development of astronomy were allocated within certain chronological limits, the reference points of which were the establishment of the permanent Astronomical Observatory of Kharkiv University; creation of the Research Department of Astronomy of the Kharkiv Institute of Public Education and its unification with the Astronomical Observatory; organization of the Department of Astronomy of Kharkiv State University; recovery and reconstruction of Observatory buildings after the events of the German-Soviet War (1941–1945). As a part of the study, the scientific biographies of some University astronomers whose names were considered lost to the history of science, and the biographies of a number of astronomy amateurs who significantly influenced the development of astronomical science in Kharkiv were reconstructed. An objective and holistic coverage of all components of institutional transformations is presented, the main regularities in the progress of domestic astronomical science, characteristic of the historical period of research, are revealed. This contributed to the deepening of the comprehensive analysis of the process of institutionalization of astronomical research and ensured the periodization of the formation and development of astronomy in Kharkiv. The peculiarities of the organization of observations, formation and transformation of the subject of scientific programs at the Kharkiv Astronomical Observatory have been clarified. The contribution of

Kharkiv astronomers to the comprehensive study of physical conditions on the surfaces of the Moon, the Sun, planets and the interstellar medium, which was embodied in the birth of the Kharkiv Scientific School of Planetology, was revealed.

Державний реєстраційний номер ДіР:

Пріоритетний напрям розвитку науки і техніки: Фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави

Стратегічний пріоритетний напрям інноваційної діяльності: Не застосовується

Підсумки дослідження: Нове вирішення актуального наукового завдання

Публікації:

- 1. Балишев М. А. Астрономічні дослідження у Харкові наприкінці XIX ст. – першій половині XX ст. Київ: Наукова думка, 2022. 560 с. https://doi.org/10.15407/976-966-00-1863-1
- 2. Балишев М. А. Аматорська астрономія та внесок її представників у розвиток астрономічних досліджень у Харкові у 1920-ті – 1930-ті роки. Дослідження з історії і філософії науки і техніки. 2022. Т. 31. № 1. С. 17–28. https://doi.org/10.15421/272203
- 3. Балишев М. А. Астроном Людвіг Оттович Струве (1858–1920): наукова біографія. Наука та наукознавство. 2021. № 3. С. 76–102. https://doi.org/10.15407/sofs2021.03.076
- 4. Балишев М. А. Астрономія у Харкові у роки громадянської війни періоду Української революції (1917–1921). Дослідження з історії і філософії науки і техніки. 2020. Т. 29. № 2. С. 110–118. https://doi.org/10.15421/272027
- 5. Балишев М. А. Динамічна астрономія у Харківському університеті у 20-ті –30-ті рр. XX ст. у контексті діяльності професора О. І. Раздольського (1877–1942). Історія науки і біографістика. 2020. № 1. С. 86–99. https://doi.org/10.31073/istnauka202001-06
- 6. Балишев М. А. Документальне зібрання Науково-дослідного інституту астрономії як джерельна база з історії розвитку астрономічної науки. Архіви України. 2022. № 1. С. 146–160. https://doi.org/10.47315/archives2022.
- 7. Балишев М. А. Історико-біографічне дослідження життя та творчості українського астронома Миколи Миколайовича Євдокимова. Наука та наукознавство. 2022. № 1. С. 105–131. https://doi.org/10.15407/sofs2022.01.105
- 8. Балишев М. А. Історико-біографічне дослідження життя та творчості українського астронома-аматора Леоніда Леонідовича Андренка. Наука та наукознавство. 2022. № 3. С. 103–128. https://doi.org/10.15407/sofs2022.03.103
- 9. Балишев М. А. Наукова біографія українського астронома-теоретика, професора К. М. Савченко (1910–1956). Історія науки і біографістика. 2020. № 2. С. 49–76. https://doi.org/10.31073/istnauka202002-043.
- 10. Балишев М. А. Наукова біографія українського астрофізика Мстислава Сергійовича Саврона (1902–1943). Дослідження з історії і філософії науки і техніки. 2020. Т. 29. № 1. С. 44–53. https://doi.org/10.15421/272006
- 11. Балишев М. А. Розвиток астрономії у Харкові на початку XX століття (1900–1917). Дослідження з історії і філософії науки і техніки. 2021. Т. 30. № 1. С. 51–61. https://doi.org/10.15421/272105
- 12. Балишев М. А. Створення та діяльність Школи-майстерні точної механіки Харківського університету (1915–1919). Історія науки і біографістика. 2021. № 3. С. 105–124. https://doi.org/10.31073/istnauka202103-07

- 13. Балишев М. А. Створення та розвиток Астрономічної обсерваторії Харківського університету у 80-х та 90-х роках XIX ст. Історія науки і біографістика. 2021. № 2. С. 45–72. https://doi.org/10.31073/istnauka202102-04
- 14. Балишев М. А. Український астроном-теоретик професор Олексій Іванович Раздольський (1877–1942): Наукова біографія. Наука та наукознавство. 2020. № 3. С. 92–115. https://doi.org/10.15407/sofs2020.03.092
- 15. Балишев М. А. Участь Харківської астрономічної обсерваторії у спостереженні повного сонячного затемнення у червні 1936 року. Історія науки і біографістика. 2021. № 4. С. 137–154. https://doi.org/10.31073/istnauka202104-08
- 16. Балишев М. А. Центральна Українська обсерваторія у Харкові: до історії нереалізованого проєкту. Дослідження з історії і філософії науки і техніки. 2021. Т. 30. № 2. С. 69–78. https://doi.org/10.15421/272122
- 17. Балишев М. А. Ad Majorem Dei Gloriam: Астрономи та «хрестовий похід» XX ст. Наука та наукознавство. 2021. № 1. С. 94–106. https://doi.org/10.15407/sofs2021.01.094
- 18. Artemenko, T. G.; Balyshev, M. A.; Vavilova, I. B. (2009). The Struve Dynasty in the History of Astronomy in Ukraine. Kinematics and Physics of Celestial Bodies. Vol. 25 (3). P. 153–167. https://doi.org/10.3103/S0884591309030040 (особистий внесок автора: концептуалізація; опрацювання, аналіз та формування джерельної бази; систематизація матеріалу; узагальнення одержаних результатів).
- 19. Balyshev, M. A. (2022). Activity of the Astronomical Observatory of Kharkiv University and Its Employees during the German-Soviet War (1941–1945). Kinematics and Physics of Celestial Bodies. Vol. 38 (5). P. 279–285. https://doi.org/10.3103/S0884591322050038 19
- 20. Balyshev, M. A. (2018). A Historical and Biographical Study of the Life and Scientific Work of Boris Semeykin (1900–1938). Kinematics and Physics of Celestial Bodies. Vol. 34 (2). P. 98–101. https://doi.org/10.15407/kfnt2018.02.071
- 21. Balyshev, M. A. (2021). Ludwig von Struve (1858–1920). Development of Positional Astronomy at the Kharkiv Astronomical Observatory. Kinematics and Physics of Celestial Bodies. Vol. 37 (5). P. 269–272. https://doi.org/10.3103/S0884591321050032
- 22. Balyshev, M. A. (2022). Mykola Evdokymov (1868–1941): Founder of Astrometric Research at Kharkiv Astronomical Observatory. Kinematics and Physics of Celestial Bodies. Vol. 38 (2). P. 114–120. https://doi.org/10.3103/S0884591322020027
- 23. Балишев М. А., Коваль Ю. Ю. Участь Харківської астрономічної обсерваторії та її представників у радянській космічній програмі у 1960-х роках. Космічна наука і технологія. 2021. Т. 27. № 5. С. 86–99. https://doi.org/10.15407/knit2021.05.086 (особистий внесок автора: постановка дослідження, концептуалізація та формування джерельної бази, розв'язання евристичних завдань; групування, систематизація та редагування матеріалу; узагальнення одержаних результатів).
- 24. Балишев М. А. До історії аматорської астрономії у Харкові: наукова біографія Володимира Каргера. Історія освіти, науки і техніки в Україні: матеріали XVII Всеукраїнської конференції молодих вчених та спеціалістів, Київ, 20 травня 2022 р. Вінниця: ТОВ «Твори», 2022. С. 180–184.
- 25. Балишев М. А. До історії Харківської обсерваторії: інженер Микола Йосипович Сикора та його доля. Матеріали XX Всеукраїнської наукової конференції «Актуальні питання історії науки і техніки» / Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК. Київ, 2021. С. 21–24.
- 26. Балишев М. А. До історії Харківської астрономії: Леонід Леонідович Андренко. Матеріали XVI Всеукраїнської наукової конференції «Актуальні питання історії науки і техніки» / Відп. ред. Л. О. Гріффен. Київ: Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, 2017. С. 23–27.
- 27. Балишев М. А. До історії Харківської обсерваторії: наукова біографія астронома Юрія Фадєєва (1906–1942). Матеріали 21-ї Всеукраїнської наукової конференції «Актуальні питання історії науки і техніки» / Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК. Київ, 2022. С. 12–16.

- 28. Балишев М. А. До історії Харківської астрономії: наукова біографія Парасковії Георгіївни Пархоменко. Матеріали XIX наукової конференції «Актуальні питання історії науки і техніки» (м. Київ, 27–29 вересня 2018 р.) / Відп. ред. Л. О. Гріффен, Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК. Київ, 2018. С. 22–25.
- 29. Балишев М. А. Інституціоналізація астрономічних досліджень у Харкові наприкінці XIX ст. – першій половині XX ст. Автоматизація, електроніка, інформаційно-вимірювальні технології: освіта, наука, практика: матеріали IV Міжнародної науково-технічної конференції. Харків, 2022. С. 178–179.
- 30. Балышев М. А. Историко-биографическое исследование жизни и творчества астронома Б. П. Герасимовича. Духовно-моральнісні основи та відповідальність особистості у долі людської цивілізації: зб. наук. праць: за матер. Міжнародної наук.-практ. конференції, 5-6 листопада 2014 р., у 2 ч.: Ч. 2 / Під ред. О. Г. Романовського, Ю. І. Панфілова. Харків: НТУ «ХПІ», 2016. С. 319–323.
- 31. Балишев М. А. Наукова біографія астронома Григорія Лазаровича Страшного. До історії Харківської обсерваторії. Історія освіти, науки і техніки в Україні: матеріали XVI Всеукраїнської конференції молодих вчених та спеціалістів, Київ, 14 травня 2021 р. / НААН, ННСГБ. Вінниця: ФОП Корзун Д. Ю., 2021. С. 180–184.
- 32. Балишев М. А. Особливості розвитку астрономічних досліджень наприкінці XIX ст. – першій половині XX ст. Матеріали 22-ї Всеукраїнської наукової конференції «Актуальні питання історії науки і техніки». Київ: Державний політехнічний музей імені Бориса Патона при КПІ імені Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2023. С. 12–16
- 33. Балишев М. А. Розвиток астрономії у Харкові наприкінці XIX ст. – першій половині XX ст. Двадцять восьма Всеукраїнська наукова конференція молодих істориків науки, техніки і освіти та спеціалістів за темою: «Історія науки і техніки у кризові періоди суспільного розвитку». Мат. конф., 14 квітня 2023 р. Київ, 2023. С. 26–29.
- 34. Балишев М. А. Розвиток планетних досліджень у Харкові у 1920-ті та 1930-ті рр. у контексті формування наукової школи планетології. Історія освіти, науки і техніки в Україні. Матеріали XVIII Всеукраїнської наукової конференції молодих вчених і спеціалістів / НААН, ННСГБ. Вінниця: ТОВ «Твори», 2023. С. 116–119.
- 35. Балишев М. А. Фонди архіву НДІ астрономії ХНУ імені В. Н. Каразіна як джерело до вивчення історії астрономії у Харкові (20–30 рр. XX ст.). Історія освіти, науки і техніки в Україні. Матеріали XV Всеукраїнської наукової конференції молодих вчених і спеціалістів. Вінниця: ТОВ «Твори», 2020. С. 181–184.
- 36. Balyshev M. A. Astronomical research in Kharkiv at the end of the 19th and the first half of the 20th century. Astronomy and Space Physics in the Kyiv University. Book of Abstracts (International conference in part of the Science Day in Ukraine). Kyiv: Taras Shevchenko National University of Kyiv Astronomical Observatory, 2023. P. 133–134.
- 37. Балишев М. А. Історико-біографічне дослідження життя та творчості українського астрофізика професора Мстислава Сергійовича Саврона (1902–1943). Наука та наукознавство. 2020. № 2. С. 96–124. https://doi.org/10.15407/sofs2020.02.0968
- 38. Балышев М. А. Историко-биографическое исследование жизни и творчества украинского астронома Прасковьи Георгиевны Пархоменко. Наука та наукознавство. 2018. № 1. С. 114–137. https://doi.org/10.15407/sofs2018.01.1147
- 39. Balyshev, M.; Vavilova, I. (2020). To the personalities of the Ukrainian astronomy: Scientific work of Kostyantyn Savchenko. Odessa Astronomical Publications. Vol. 33. P. 5–10. https://doi.org/10.18524/1810-4215.2020.33.216290 (особистий внесок автора: концептуалізація, наукове опрацювання та формування джерельної бази, систематизація матеріалу, узагальнення одержаних результатів).

Наукова (науково-технічна) продукція: статті, тези

Соціально-економічна спрямованість:

Охоронні документи на ОПІВ:

Впровадження результатів дисертації: Впроваджено

Зв'язок з науковими темами: 0116U002099; 0113U003090; 0121U107796

VI. Відомості про наукового керівника/керівників (консультанта)

VII. Відомості про офіційних опонентів та рецензентів

Офіційні опоненти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Коцур Надія Іванівна

2. Nadia Kotsur

Кваліфікація: д. і. н., професор, 07.00.07

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0003-4720-2227

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Університет Григорія Сковороди в Переяславі

Код за ЄДРПОУ: 04543387

Місцезнаходження: вул. Сухомлинського, буд. 30, Переяслав, Переяслав-Хмельницький р-н., 08401, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Литвинко Алла Степанівна

2. Alla Lytvynko

Кваліфікація: д. і. н., старший науковий співробітник, 07.00.07

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-5321-2969

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Державна установа "Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва Національної академії наук України"

Код за ЄДРПОУ: 13694464

Місцезнаходження: бульвар Тараса Шевченка, буд. 60, Київ, 01032, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Національна академія наук України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Савчук Варфоломій Степанович

2. Varfolomiy Savchuk

Кваліфікація: д. і. н., професор, 07.00.07

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-6324-7567

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Код за ЄДРПОУ: 02066747

Місцезнаходження: проспект Гагаріна, буд. 72, Дніпро, Дніпровський р-н., 49010, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Рецензенти

VIII. Заключні відомості

Власне Прізвище Ім'я По-батькові голови ради	Вергунов Віктор Анатолійович
Власне Прізвище Ім'я По-батькові головуючого на засіданні	Вергунов Віктор Анатолійович
Відповідальний за підготовку облікових документів	Підгайна Тетяна Миколаївна
Реєстратор	УкрІНТЕІ
Керівник відділу УкрІНТЕІ, що є відповідальним за реєстрацію наукової діяльності	Юрченко Тетяна Анатоліївна